

ЮРИДИЧНИЙ ДИСКУРС У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Онуфрієнко Галина Сергіївна,

доцент, доктор філософії у філологічних науках, доцент кафедри загальної мовної підготовки Запорізького національного технічного університету

З кінця ХХ ст. термінологічний контекст юридичного дискурсу активно досліджують як юристи (серед них – В. Гончаренко, Ю. Заїка, М. Костицький, А. Красницька, В. Навроцький, О. Онуфрієнко, О. Скакун, О. Скрипнюк, Ю. Шемшученко), так і лінгвісти (зокрема, І. Кочан, Г. Онуфрієнко, Ю. Прадід, О. Сербенська, Л. Симоненко, О. Юрчук та інші), вмотивовано фокусуючи наукову увагу на базових категоріях семасіології та ономасіології і взаємодії парадигматики, дериватології та синтагматики. Розв'язання багатьох актуальних термінологічних проблем мови права запропоновано в кандидатських і докторських дисертаціях з юридичних та філологічних наук, зокрема, зі спеціальностей «Історія і теорія держави та права; історія політичних і правових учень»; «Українська мова», «Германські мови», «Російська мова», «Загальне мовознавство».

Термінологія галузі права являє собою відкриту й ієрархізовану множину мовних знаків відповідних юридичних понять. В умовах міжнародних контактів практичної значущості набувають дослідження термінологічних паралелей як у споріднених, так і неспоріднених мовах. Зіставний аналіз термінів юридичної сфери у цьому контексті дозволяє виявити змістові і формально-структурні розбіжності на тлі генетичної схожості та подібності порівнюваних природних мов.

Оскільки близькоспоріднені мови на системному рівні своєї організації виявляють значно більше розбіжностей не в семасіологічному, а в ономасіологічному плані, метою цього дослідження обрано саме ономасіологічні параметри термінологічних корелятивів юридичного дискурсу в українській та російській мовах. Матеріал дослідження – перекладні

термінологічні словники [1;2;3;4;5], у яких здійснено спробу комплексного розв'язання проблеми вмотивованого внормування українських термінології юридичної сфери. Предмет аналізу – ономасіологічні ознаки різномовних (українсько-російських) термінів-корелятивів на позначення одного й того самого спеціального поняття у межах юридичної термінології, а саме: за структурною формою номінації. Форма лінійної організації терміна безпосередньо відбиває змістові границі термінованого поняття. В українській і російській мовах одне й те саме поняття у межах однієї терміносистеми може передаватися номінативними одиницями, як структурно однорівневими (слово = слово, словосполучення = словосполучення), так і структурно різнорівневими (слово = словосполучення, слово = описова підрядна конструкція).

У процесі дослідження сфери фіксації термінології юридичної сфери виявлено факт значного переважання в близькоспоріднених східнослов'янських мовах структурно однорівневих номінацій одних і тих самих понять (наприклад, монолексемні українські й російські терміни-відповідники: *банкрутство* = *банкротство*, *кривосвідчення* = *лжесвидетельство*, *неосудність* = *невменяемость*, *позивач* = *истец*, *правочинність* = *правомочность*; полілексемні терміни-відповідники: *викривальний документ* = *изобличительный документ*, *виняткова підсудність* = *исключительная подсудность*, *запобіжне ув'язнення* = *предварительное заключение*, *звичаєве право* = *обычное право*).

Зумовлені екстра- та інтралінгвальними чинниками типологічні риси на тлі генетичної спорідненості мов об'єктивно домінують і в семасіологічному, і в ономасіологічному плані. Однак саме останній виявляє значно більше розбіжностей у цих мовах, у тому числі й у сфері термінології. Так, зокрема, у групі репрезентантів структурно різнорівневої номінації (монолексемна = полілексемна) одних і тих самих спеціальних понять у проаналізованих українській та російській юридичній термінологіях сфери їх фіксації виявлено такі, що об'єктивно й по-різному спричинено:

- монолексемний номінант у російській термінології і полілексемний відповідник в українській (наприклад, рос. *вымогательство* = укр. *злочинне вимагання*; рос. *недвижимость* = укр. *нерухоме майно* (для уникнення двозначності терміна *нерухомість*, який, окрім термінологічного, має ще омонім з іншим лексичним значенням); рос. *самоуправствовать* = укр. *діяти (чинити) самоправно*; рос. *фальшивомонетничество* = укр. *фальшування грошей*);

- монолексемний номінант у російській термінології й описова конструкція-відповідник в українській (наприклад, рос. *обвиняющий* (*субстантивований дієприкметник*) = укр. *який (що) обвинувачує*);

- полілексемний номінант у російській термінології і монолексемний відповідник в українській, який є природним та вживається традиційно (наприклад, рос. *предать огласке* = укр. *розголосити*; рос. *судебное решение* = укр. *присуд*);

- полілексемний номінант у російській термінології й описова підрядна конструкція-відповідник в українській (наприклад: рос. *отягчающие обстоятельства* = укр. *обставини, які (що) обтяжують вину*; рос. *охраняемый законом* = укр. *який (що) охороняється законом*; рос. *субсидируемый* = укр. *який (що) субсидіюється*).

Отже, приклади наявної у термінологіях структурно різнорівневої номінації одних і тих самих понять, підтверджуючи в близькоспоріднених контактуючих мовах дію специфічних процесів поступового переходу від тотожності до розбіжності, засвідчують різні лексичні та дериваційні можливості споріднених мов, різну засвоєність словотвірних моделей, самобутність та неповторність національного мислення у сфері спеціальних понять і, відповідно, термінотворення. Зафіксовані ономасіологічні розбіжності в різномовних термінологічних паралелях виникали з різних причин та в різні періоди історичного становлення і розвитку близькоспоріднених контактуючих мов. Урахування в професійній комунікації цих розбіжностей сприятиме піднесенню термінологічної культури фахівців, а у сфері вищої освіти –

формуванню термінологічної компетентності студентів у процесі опанування ними системи юридичних понять.

У теоретичній площині матеріали та результати дослідження різномовних термінологічних паралелей в юридичному дискурсі дозволять репрезентувати парадигматичною картиною взаємодію базових філософських категорій «загальне», «спільне», «особливе», «одиничне» в контексті близькоспоріднених слов'янських, зокрема української і російської, мов індоєвропейської сім'ї.

Список використаних джерел

1. *Воробйова С.* Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання / *С.Воробйова, Ю.Зайцев, Н. Соломашенко* / За заг. ред. *Ю.Зайцева*. - К.: «УПФ», 1994. – 555 с.
2. *Онуфрієнко Г. С.* Навчальний російсько-український словник фахової термінологіки для правників (понад 2200 терміноодиниць) / *Г.С. Онуфрієнко, Н.А. Полежаєва, Н.В. Руколяньська, Н.В.Таранова* / За заг. ред. *Г. С. Онуфрієнко* – 2-ге вид. доп. - Запоріжжя: ЗЮІ, 2001. – 124с.
3. *Онуфрієнко Г.С.* Навчальний українсько-англійський словник термінологіки сфери міжнародних економічних відносин / *Г.С. Онуфрієнко, Ю.В.Орел-Халік, Г.І. Приходько* / За заг. ред. *Г. С. Онуфрієнко*. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2011. – 98 с.
4. Словник юридичних термінів (російсько-український) / Укл. *Андерш Ф., Винник В., Красницька А., Полешко А., Юрчук О.* – К.: «Юрінком», 1994. – 322.
5. Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України / Відп. ред. *Сіренко В.Ф., Станік С.Р.* - К.: «Оріяни», 1999. – 502 с.